

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA KASBIY-HUQUQIY KOMPETENSIYALARNING NAZARIY ASOSLARI

A.B.Axmedov

Professional ta'limni rivojlantirish instituti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada raqamli transformatsiya sharoitida kasbiy-huquqiy kompetensiyalarning nazariy asoslari va o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: professional ta'lim, raqamli transformatsiya, kasbiy-huquqiy kompetensiyalar, raqamli kompetensiyalari.

Raqamli transformatsiya jamiyat va iqtisodning barcha sohalarini, shu jumladan, kasbiy-huquqiy faoliyatni ham qayta shakllantirmoqda. Hozirgi kunda raqamli texnologiyalarning tez rivojlanishi kasbiy-huquqiy sohada ham yangilanishlar va yangi talablarni e'lon qilmoqda. Shu bilan birga, kasbiy-huquqiy kompetensiyalar shakllanishida raqamli texnologiyalar va ularni qo'llash imkoniyatlari muhim ahamiyatga ega.

Raqamli transformatsiya, avvalo, texnologiyalar orqali ishlash usullarini o'zgartirishni anglatadi. Bu esa kasbiy-huquqiy muammolarning yanada murakkablashishiga olib keladi. Raqamli xizmatlar, onlayn platformalar, elektron hujjatlar va hokimiyatlar bilan integratsiya orqali eng muhim huquqiy vazifalarni bajarishda yangidan-yangi kompetensiyalar talab qilinadi.

Kasbiy-huquqiy kompetensiyalar — bu professional ish faoliyatida, shu jumladan, huquqiy faoliyatda, zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanish, hamda huquqiy va etik standartlarga amal qilish kabi ko'nikmalar va bilimlarni o'z ichiga oladi.

Kasbiy-huquqiy kompetensiyalar bu mutaxassisning kasbiy faoliyati davomida qonunchilikka asoslangan holda ish olib borish va huquqiy normalarni amaliyotda to'g'ri qo'llash qobiliyatini anglatadi. Bu kompetensiyalar turli kasbiy sohalarda, shu jumladan kasbiy ta'lim rahbarlari va mutaxassislari uchun muhimdir.

Kasbiy-huquqiy kompetensiyalarni quyidagi jihatlarda ko'rib chiqish mumkin:

1. Huquqiy bilimlar

- Milliy qonunchilik, normativ-huquqiy hujjatlar va ularning amaliyotdagi ahamiyatini bilish.
- Mehnat qonunchiligi (O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi), ta'lim to'g'risidagi qonunlar va boshqa tegishli huquqiy hujjatlar bo'yicha bilimga ega bo'lish.
- Pedagogik faoliyat va tarbiyaviy jarayonlarni me'yoriy-huquqiy asosda tashkil etish.

2. Me'yoriy-huquqiy hujjatlarni qo'llash ko'nikmalari

- Ta'lim sohasida zarur hujjatlarni tayyorlash va yuritish (buyruqlar, nizomlar, me'yoriy aktlar).
- Ta'lim muassasasini boshqarishda qonuniy normalarni amaliyotda qo'llash.

3. Kasbiy etika va javobgarlik

- Qonuniylik tamoyillariga rioya qilish va professional odob-axloqni saqlash.
- Huquqbuzarliklarning oldini olish va ularga qarshi kurashish qobiliyatiga ega bo'lish.
- Ish faoliyatida javobgarlikni to'liq his qilish va qonuniy oqibatlarni anglash.

4. Huquqiy madaniyat

- Mutaxassislar va o'quvchilar orasida huquqiy savodxonlikni targ'ib qilish.
- Huquqiy nizolarni hal qilishda muloqot va murosaga asoslangan yondashuvni qo'llash.
- Jamiyatda qonunchilikka hurmat va huquqlarga rioya etish madaniyatini shakllantirish.

5. Ijtimoiy va mehnat munosabatlarini boshqarish

- Mehnat shartnomalari, jamoa shartnomalari va boshqa mehnat munosabatlariga oid huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish va tatbiq etish.
- Xodimlar bilan huquqiy munosabatlarni samarali tashkil etish.
- Ish joyida mehnat xavfsizligi va huquqiy muhofazani ta'minlash.

Kasbiy-huquqiy kompetentsiyalarning rivojlanishi rahbarlar va mutaxassislarning ish faoliyatini yanada samarali va qonuniy asosda amalga oshirishiga yordam beradi. Shu bilan birga, ular jamiyatda qonun ustuvorligini ta'minlashga hissa qo'shadi.

Huquqiy sohada ishlash uchun raqamli instrumentlar, masalan, elektron arxivlar, onlayn sudlar, hujjatlarni raqamlashtirish va saqlash tizimlari bilan ishlash ko'nikmasi.

Internet va raqamli muhitdagi huquqiy munosabatlarni tartibga solish, ya'ni raqamli huquq, intellektual mulk huquqi, kiberxavfsizlik va axborot xavfsizligi.

Raqamli muhitda insonlar o'rtasidagi huquqiy munosabatlar, xususan, shaxsiyatga oid ma'lumotlarni himoya qilish, shaxsiy haqsizlarga va inson huquqlariga amal qilish.

Raqamli kompetentsiyalar huquqiy ta'limning muhim qismiga aylanmoqda. Buning uchun huquqiy ta'limning raqamli texnologiyalarga moslashgan mutaxassislari tayyorlanishi zarur. Qonunchilik va tartibga solish sohasidagi raqamli bilimlar, universitet va akademik dasturlarda maxsus kurslar shaklida ta'limga kiritilishi kerak.

Raqamli transformatsiya sharoitida kasbiy-huquqiy kompetentsiyalar sohasidagi tadqiqotlar mukammallashmoqda. Masalan, «aqli kontraktlar» (smart contracts), blokcheyn, kriptovalyutalar va aytishga qodir huquqiy sun'iy intellektning rivoji yangi huquqiy standartlar va talablarni shakllantirmoqda.

Raqamli transformatsiyaning ta'siri orqali, huquqiy faoliyatda samaradorlik va tezkorlik oshishi mumkin. Elektron hujjatlarni yuborish, raqamli arxivlar, avtomatik tekshiruvlar va advokatlar/sud'alar uchun ishlash platformalarining faoliyati esa muhim ahamiyatga ega.

Raqamli hukumat tizimlarini joriy etish va ularni huquqiy jihatdan tartibga solish ham muhim masala. Bu sohadagi muvaffaqiyatli tashabbuslar, davlat organlari va fuqaro o'rtasidagi aloqalar jarayonlarini osonlashtiradi.

Raqamli transformatsiyaning huquqiy yo'nalishdagi muammolari ham mavjud. Misol uchun, shaxsiyatga oid ma'lumotlarning qonunga zid ravishda tarqalishi, raqamli identifikatsiyaning xavfsizligi va yana boshqa ijtimoiy va iqtisodiy risklar.

Xulosa

Raqamli transformatsiya sharoitida kasbiy-huquqiy kompetentsiyalar shakllanishi va ularni rivojlantirish har bir huquqshunos uchun zarur va murakkab vazifadir. Bunga qo'shiladigan yangiliklar va texnologiyalar kasbiy-huquqiy faoliyatni yanada samarali va mutanosib qilish imkonini yaratadi. Raqamli bilimlar va kompetentsiyalar nafaqat huquqchilar, balki ularning o'z sohasidagi mijozlari va hamkorlari uchun ham muhim ahamiyatga ega.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Shah, M., & Hutton, L. (2020). Digital Transformation in Education: Challenges and Opportunities. *International Journal of Educational Technology*, 15(3), 210-230.
2. Zhao, Y. (2021). The Role of Digitalization in Higher Education: A Global Perspective. *Journal of Educational Technology Development and Exchange*, 14(2), 45-60.
3. Selwyn, N. (2019). *Education and Technology: Key Issues and Debates*. Bloomsbury Academic
4. Mavlonov. S. (2020). Raqamli ta'lim texnologiyalari: Innovatsiyalar va amaliyot.
5. Nazarov. F., & Karimov, A. (2021). Oliy ta'limda raqamli texnologiyalarni joriy etish va ta'lim samaradorligi.
6. Isroilov. B. (2019). O'zbekiston ta'lim tizimida raqamli transformatsiya: Muammolar va imkoniyatlar.